

חבר יקר היה לי

לרגע עלו לעיניי הרמעות. זה היה בעת שידור מבט לחדשות בטלוויזיה. על המירקע נראתה תזמורת צבאית שניגנה שיר, שבודאי לא אמר דבר וחצי דבר לרוב הצופים.

מיצנאן

לרגלי מונח הנחו כאבר של גופי.

ידיו הוא עוד הושיט לי אך לא נתתי יד. ברובה עוסקות ידיים, אז הינא בשמיים חברי הטוב לעד!

זהו שיר פשוט מאוד. בעל מנגינה נוגעת ללב, ויש בו כדי לרגש כל אדם המכיר את החוויה הקרבית של הרעות. אף הפעם ריגש אותי ביגלל סיבה אחרת. את השיר הגרמני-הגרמני הזה ניגנה תזמורת של הצבא הצרפתי, על ארמת צרפת. זה היה בטקס ממלכתי שנערך, בנוכחות נשיא צרפת, פראנסואז מיטראן, והקאנצלר הגרמני, הלמוט קול. בבית הקברות של ורדן. כשביל הרור שלי, שנולד באירופה בין שתי מילחמות העולם, יש לשם ורדן צליל נורא. כמו הירושמה באוזני הרור שלאחר-מכן. בוורדן נהרגו קרוב ל-800 אלף גברים, ממיטב הנוער הגרמני והצרפתי, באחד הקרבות האיומים ביותר בהיסטוריה.

אחותי נישאה לגבר שנולד אחרי מות אביו שם. האב קבור בבית-קברות זה, יחד עם בניהן של מישפחות גרמניות וצרפתיות ללא-ספור. אם יש מקום, שיכול היה להיות לסמל השינאה בין העמים, לסמל של מילחמה שנמשכה בהפסקות מאות בשנים, הרי זה המקום הזה.

עולה בויכרוני רגע מסוים בחיי. הייתי תלמיד בביתה ב' או ג' בגרמניה. זה היה עוד לפני עלות היטלר לשלטון. כאשר שלטו הסוציאלי-דמוקרטים בחבל פרוסיה, שבו גרה מישפחתי. המורה סיפרה בשיעור על הרמן, הגיבור הלאומי הגרמני הקרום, ואמרה: "הפסל של הרמן ניצב כשפניו אל אויב-ההצנח. ילדים, מיהו אויב-ההצנח שלנו?"

הילדים הצביעו וקראו: "צרפת! צרפת!" והנה עומדים ראשי גרמניה וצרפת בבית-הקברות הענקי, ותזמורת צבאית צרפתית מנגנת את שיר-הצבא הגרמני בה"א היריעה, ומזה דור שורר שלום ומושלם בין שני העמים. אם זה אפשרי שם, זה אפשרי בכל מקום. גם אצלנו.

בית-חרושת לטרוריסטים

הייתי מאושר. אני תמיד מאושר כשאני מטייל בעיר העתיקה בירושלים.

עמדותי ברחבה הפנימית של שער-שכם. נהניתי מן המיגוון המרהים של טיפוסים אנושיים: ילדים ערביים רוחפים מריצות עמוסות בין המוני-האדם, הסידים בדרכס כותל, כומר מגודל-זקן שקוע כשיהם עם תלמיד, חנוני ממלא בקבוק בשמניות, ערבים וקנים מעשנים נרגילה, בבית-קפה נשים יהודיות בעלות שרולים ארוכים ומיטפחות-ראש נשרכות אחרי בעליהן, תירות סקנדרי נוויות צעירות מציגות את רגליהן החשופות החטונות, מוכרי קלטות משמיע במיקול לחן ערבי מודרני. עושר אנושי, בני אומות רבות המשתפשים זה בזה. ממש כרוה לאחוזות-עמים. בצאתי משער-שכם, שהוא אולי המיבנה היפה ביותר בארץ, ראיתי מראה שונה לגמרי.

ארבעה ערבים צעירים עמדו בשורה, כשהם מוקפים בארבעה חיילים חמושים. ארבעת הערבים היו כבני 17, רויס, לבושים בחולצות משבוצות ובמיכנסים ארוכים. פניהם היו חתומות לחלוטין. לא הייתה בהן הבעה של שינאה או הכנעה, פחד או התרפסות. לא היה בהן שום הבעה שהיא. הם ידעו שאם ייעצרו, יחטפו קודם כל מכות-רצח, ככל צעיר ערבי.

אחד מארבעה לובשי-המדים היה ררוזי, איש מישמר-הגבול. הוא היה המנהיג. נספחו אליו שלושה חיילי צה"ל, בני 18 או 19, בגני-שכונות בבגדי-עבודה מרופטים של צה"ל. בידיהם היו רובייהם הטעונים, כשהם מוכנים לירי. הם לא נראו כחיילים קרביים מחידתי-עילית. איש מישמר-הגבול ישב על מדרגה, רשם את שמותיהם של הנערים בטופס גדול וברק את תעודותיהם. כששאל שאלה ואחד הנחקרים רכו לעברו, גער בו: "עומד ישר!"

לסור לבית זה או אחר כדי לשתות קפה. רוב הכתים היו מקושטים בתמונת המנהיג השיעי שנעלם, מוסה סאדר.

אף שמכוניתו נשאה מיספר ישראלי, ולא היה שום ספק לגבי זהותו הלאומית, לא נתקלנו אף בסימן אחד של עוינות. נבטיה לא היתה עדיין בשליטת צה"ל, ועל כן עקפנו אותה. בעברנו בכפר חרוף חסם את הדרך טנק-מרכבה ענקי, שהיה זקוק לחילוקי-מנוע. העבודה בוצעה בזריזות רבה, אך התעככנו במקום כשעה. שוחחנו עם השבאב, שיחקנו עם הילדים, החלפנו דברים עם קשישים. האווירה היתה נעימה.

נזכרתי בסצינה זו כאשר קראתי שחייל-צה"ל נהרג לא מכבר בפגיגה בכפר חרוף. כל הכפרים היידרתיים האלה, שבהם עברנו באותו יום, חוזרים עתה לחרשות בסיפורים על פיגועים. בטלוויזיה אני רואה את חיילי-צה"ל עוברים בהם, פניהם קודרות וידיהם על הדק הרובה, מוכנים בכל רגע לירי, למוקש או לפגיעת ארפיג'י.

זה מזכיר לי אימרה שאמר לי מארזני חכם בנמל ג'זניה, כשעמר עליך שאעלה ליאכטה שלו ואשתה בחברתו בירה. בגילוי-לב ידירותי אמר לי: "תחילה באו הפלסטינים. קיבלנו אותם בסבר-פנים יפות, אך הם הפכו לכובשים והתחלנו לשנוא אותם. אז קראנו לסורים כדי שישחררו אותנו מן הפלסטינים. הסורים נשאו והפכו לכובשים. אז התחלנו לשנוא אותם וקראנו להם, הישראלים, כדי שתשחררו אותנו מן הסורים והפלסטינים. אם תישארו שבועיים נאהב אתכם. אם תישארו יותר משבועיים, נשנא גם אתכם."

זה היה לפני 120 שבועות.

איך להכריע בין הטענות

עשרות נשים, כמעט כולן כפריות פשוטות, שוכנות בבניין הצלב האדום בירושלים המיוזחת, כדי למחות על תנאי-המעצר של בניהן, הכלואים בכלא שכם.

ביקרתי השבוע אצל הנשים האלה ושוחחתי איתן. לא היה ספק לגבי התרגשותן האימהית הדמיתית. בבניהן הן רואות לוחי מים לאומיים. הראויים למעמד של שבויי-מלחמה.

הנבים מתלוננים על תנאים תת-אנושיים: דחיסת 12 ו-15 איש בתאים שנועדו לשיבעה, חסימת החלונות בלוחות-אס-בסט, חוסר אור-שמשי וחוסר אוויר לנשימה, מזון גרוע, אי היכולת להיגפש גם בעת הטיוול בחצר בגלל הצפיפות האיומה בה, תולת גזא מדמיע אל תוך התאים הרחוסים האלה, ושידור רעש נורא ברמקולים.

נציב שירות בתי-הסוהר, הר"ר חובשי-הכיפה מרדכי ורטהיימר, מכחיש את הכל. התנאים בכלא שכם הם טובים, הוא אומר. השביתה, הוא אומר, היא פוליטית.

נדמה לי שיש צורה פשוטה מאוד לבדוק את הדבר ולקבוע מי צורך — הנציב הנאור או האסירים. אני מציע לכלוא את הר"ר ורטהיימר, במשך שבוע בלבד, ככלא שכם, באחד התאים, בחברתם של האסירים ובאותם התנאים שבהם מוחזקים הם. לאחר מכן אני מוכן לקבל את עדותו בלי עירעור. על דיברתי.

משיח בין הפרחים

השבוע פגשתי את ישוע הנוצרי. בירושלים יש מקום האהוב עלי במיוחד, הוא שייך לאחת הכנסיות. מבחוץ אין רואים אלא חומה. בפנים יש גן פורה. עשרות סוגים של פרחים מתחרים זה בזה. אתרוגים תלויים בעצים. צפרדעים מתחממות על שפת בריכה קטנה ומהרהרות ככובד ראש בבציות העולם.

ישבתי ונהגתי כצפרדעים, כאשר ניגש אלי צעיר כבן 25. הוא לבש טלית וחבש כיפה. "שמי דניאל", אמר באנגלית. "אני ממנצ'סטר".

ההפרעה לא נעמה לי, אך יש חובות של אריכות. "שמי אורי", אמרתי, "ואני מתלאביב". "אני המשיח", הודיע. "אני עיתונאי", השבתי ו- שקעתי בסיפרי.

המשיח היה קצת מאוכזב, ועל כן ניגש לרחל. תוך רבע שעה סיפר לה ששמו האמיתי יהושע, וכי כבר היה כאן לפני אלפיים שנה. עכשיו חזר.